

gistra ecclesiasticæ rationis. Liceat itaque nobis, non solum ubi de fide tenenda, sed etiam, pari ratione, quando de dubiis circa disciplinam canonicam exortis agitur, hæc filiali affectu dicere sanctissimo Pontifici et Patri cuius providentia gubernamur, quæ sanctus Hieronymus ad Damasum Papam scripsit : « Si quis cathedræ « Petri jungitur, meus est... Ego nullum primum nisi « Christum sequens, Beatitudini Tuæ, id est cathedræ « Petri communione consocior. »

Quando quæstio proposita aliquam affinitatem habet cum aliis quarum solutione elucidari possit, seu utiliter evolvi in suis consecutiis, curavimus n^{os} *Prælectionum* indicare in quibus tractantur, ut studiosus lector valeat, hæc simul componendo, notionem pleniorem rerum sibi comparare.

Cum tempus plerumque non suppetat ad omnes quæstiones pertractandum in lectionibus canoniciis quæ fiunt in seminariis, asterisco notavimus quæ nobis magis præcipua visa sunt.

PROLEGOMENA

IN JUS CANONICUM

Expositioni juris canonici quasdam notiones præmittere operæ pretium ducimus, ut qui hanc partem scientiæ ecclesiasticae excolare student, ab ipsis laborum inceptis neverint quid aggrediantur, et methodum qua ad optatum finem pervenire valent. Hoc agemus indicando naturam, fontes, et præcipuas collectiones juris canonici; regulas servandas in juris interpretatione; et tandem commentaria quorumdam, probatae auctoritatis, canonistarum.

§ I. — NATURA ATQUE DIVISIONES JURIS CANONICI.

1. — 1° *Quid sit jus in genere?*

« Jus, ait Zallinger, pro lege atque obligatione sumitur; imo
« sæpe pro complexione legum atque systemate; sæpe designat
« sententiam a judice pronuntiatam, aut ipsum locum seu forum
« quo causæ agitantur: quatenus vero opponitur obligationi,

« indicat meram facultatem agendi quidquam, acquirendi, vel
« retinendi. » (*Institutiones juris publici*, § 12.)

Primo et secundo sensu vocem *jus* communiter usurpamus in nostris disquisitionibus de jure canonico, sive aliquam legem in specie, sive complexionem vel systema legum designare velimur. Sic dicitur : *jus naturale, jus gentium, jus civile, jus ecclesiasticum*. Prima et fundamentalis illius conceptio est quod obligationem homini imponat, adeo ut non possit violari absque peccato. Liberum hominibus non est jus proprie dictum transgredi; sed tenentur in foro conscientiae non securus ac in foro externo, juri obsequium praestare, ita requirente divina ordinatione.

Jus naturale complectitur omnes obligationes quae ex natura rerum profluent et homini imponuntur a summa Dei voluntate. Duo ad illud constituendum concurrunt : nempe principium primarium rerum essentiis fundatum, vi cuius entia ratione praedita debent suas actiones componere modo suae naturae consenteo et ad finem honestum ; et Dei voluntas quae hoc principium, illum ordinem servari necessario jubet. Haec duo, quorum prius antecedit prioritate rationis, sejungi unum ab altero non debent.

Jus divinum positivum complectitur obligationes quae a libera Dei voluntate procedunt, et in eo differt a jure naturali ; utrumque certo divinum, sed dum objectum prioris est quid essentiale atque immutable, objectum juris positivi est accidentale, nec, saltem attenta solum natura rei, immutable. Sicut Deus potuisse alia diversa prescribere, ita et quae jubet possunt ad tempus solummodo imperari. Adde insuper quod radix obligationis qua tenemur obsequi preceptis positivis Dei, est in ipso jure naturali.

Tandem, ne aliis quae ad propositum nostrum non ita directe referuntur immoremur, *jus Ecclesiasticum* complectitur obligationes quas Ecclesia, vi potestatis sibi a Christo concessae, fidelibus imponit ; *jus illud* innititur jure divino positivo, quemadmodum istud a jure naturali suum principium obligationis

mutuantur, sieque omnia jura a lege naturali et aeterna procedunt.

Hæc sufficienter indicant quid sit jus in genere, et quoniam sensu adnotaverimus sub ista denominatione includi vel leges in specie determinatas, vel complexionem legum ; viam simul parant definitioni *juris canonici*, de quo nunc dicendum.

* 2. — II° *Quid sit jus canonicum ?*

Jus canonicum est complexio legum quas ecclesiastica potestas proposuit, vel constituit, aut approbavit, ad bonum societatis spiritualis regimen.

Dicitur 1° *Complexio legum...* quoniam si agitur de quibusdam legibus determinatis, vocantur jura, aut canones, et sunt pars quædam juris canonici ; non autem dicuntur *jus*, quod plurimum legum oœconomiam supponit.

2° *Quas ecclesiastica potestas...* Hoc quippe omnino necessarium est, adeo ut lex inter sacros canones non recenseatur nisi a divina auctoritate Ecclesiae procedat ; unde quidquid principes seculares statuerint, remanet intra limites juris mere civilis quoadusque statutum Ecclesia adoptet, suumque faciat illud approbando. Cæterum, quæ sit ista potestas ecclesiastica omnes catholici norunt et in decursu explicabitur.

3° *Proposuit, constituit, aut approbavit...* Hæc tria simul reponimus attendendo ad objectum juris canonici, et ad modum quo inducitur. Sunt nempe multa in corpore juris quæ divina revelatione tradita, vel Dei voluntate sancita, Ecclesia proponit, explicat, et in suum jus transfert, ut, v. g., definitiones fidei, regulæ morum, materia et forma sacramentorum. Hæc sane ad jus divinum potius quam ad disciplinam canonicanam referuntur ; et tamen merito etiam in jure ecclesiastico continentur ob propositionem factam ab Ecclesia, et penas quibus ea sancivit. Sunt multo plura quæ ecclesiastica potestas pro ratione temporum et locorum ipsa prescrispsit, canones condendo quibus determinavit quid agendum seu præcavendum. Tandem sunt alia quæ Ecclesia ab initio non quidem prescrispsit, sed vel legislatorum civilium ordinatione, vel populorum moribus primo inducta, ta-

cito consensu approbavit, et inter canonicas regulas enumerari permisit.

4º *Ad bonum societatis spiritualis regimen.* Hæc ultima verba vix indigent explicatione, cum unicuique apertum sit non ad alium finem ordinari ecclesiasticam potestatem. Porro, bonum societatis spiritualis tria stabilunt : fidei integritas, morum christianorum informatio, cultus publici cura. Quidquid proinde ad integratatem, vel doctrinam aut propagationem fidei directe refert, quidquid ad morum custodiam vel abusuum reformatiōnem, quidquid tandem ad puritatem et dignitatem cultus pertinet, est objectum proprium juris canonici.

Jus ecclesiasticum communius retinet nomen juris canonici a voce greca *κανών*, quæ regulam designat : vocatur etiam jus *sacrum*, jus *pontificium*; jus *sacrum*, ob materias circa quas versatur et finem ad quem tendit, quæ sunt ordinis supernaturalis ; jus *pontificium*, quia maxima ex parte componitur ex decretalibus seu constitutionibus SS. Pontificum, et auctoritas Sedis Apostolice intervenire debuit ut alia statuta in conciliis edita, vel consuetudines moribus adductæ, firmitatem haberent.

3. — Ex data definitione sequitur : 1º magnam esse affinitatem juris canonici cum theologia et jure civili, quamvis jus canonicum ab utroque essentialiter differat. Jus canonicum concordare debet cum jure naturali cuius observationem promovet ; suam radicem habet in jure divino quo stabilita sunt fundamenta certa discipline ecclesiasticae, atque instituta vita christiana ; providet recto regimini societatis fidelium, pari ratione ac jus civile societati civium ; quinimo, sepe leges civiles suas facit, et eo tendit, quantum patitur rerum humanarum conditio, ut utramque societatem fœdere communiat, ad majus bonum procurandum.

Attamen cum his affinitatibus stat esse essentiale discrimen. Theologia dogmatica, uti animadvertis Card. Soglia, de fide rebusque divinis universim disserit, ut statuat regulam credendi ; atque hinc studium omne et operam collocat in demonstrando quid

contra fidem pugnet, quantum et quatenus opinio quævis catholice doctrinæ congruat vel aduersetur. Theologia vero moralis disserit de virtutibus et vitiis, ex motivo generali bonitatis atque malitiae : id est, ex principiis generalibus juris naturalis et divini, ut statuat regulam agendi, in foro præsertim interno. E contra, jus canonicum potissimum versatur circa disciplinam auctoritate ecclesiastica sancitam, circa officia quæ in societate ecclesiastica prestanta sunt, ut ordo publicus servetur, utque fideles honeste conversentur ; idecirco respicit fideles, ratione habita communitatis ecclesiasticae, forumque externum maxime intendit. Legibus divinis, ad fidem aut mores spectantibus, addit media externa quæ disciplina humana induxit, ut leges illæ certius, et efficacius observentur, pœnasque quibus improbi homines in officio contineantur. Uno verbo : Theologia tota est in rebus fidei et morum universim investigandis, illustrandis et propugnandis ; jus canonicum in exponendo regulas positivas a legislatore ecclesiastico statutas, quibus præcepta fidei et morum custodiantur, propagentur, et in usum perducantur.

In quo demum jus canonicum a civili differat nemo non videt. Unum ab Ecclesia procedit, res spirituales regit, moderatur societatem christianam, et ad finem supernaturem proxime tendit ; dum alterum prodit a Principe sæculari, negotia politica et temporalia disponit, pro fine proximo habet temporalem statum atque felicitatem humanæ societatis.

4. — Sequitur 2º necessarium esse clericis ut, pro sua conditione, scientiam juris canonici excolant. Hæc obligatio non omnes urget æqualiter, cum singulorum diversa sint officia ; sed unusquisque ea discere tenetur quæ ad suum munus attinent. Eo sensu S. Cœlestinus Papa dixit : *Nulli sacerdotum liceat canones ignorare.*

Omnis aliqualem juris canonici notitiam hauriunt e sacra theologia, in qua multæ regulæ canonicae traduntur de S. Sacrificii ritu, sacramentorum administratione, cultus publici observantiis, et præceptis moralibus Ecclesiæ. Sunt vero partes

juris de quibus nihil habent theologi; sunt etiam aliae gravissimi quidem momenti quas vix memorant, et quas tamen summopere necessarium est cognoscere. In horum studio versari convenit clericos; nam grave detrimentum patitur disciplina, si non sint in clero viri doctiores qui sacros canones didicerint. Ex ignorantia juris oritur confusio, labefactatur disciplina, et multa prætermittuntur que servanda fuissent. Hac de causa pluries concilia provincialia, recenti ætate in Galliis habita, decreta ediderunt ad promovendum studium juris canonici.

Cæterum, ut quis in ea parte proficiat, omnino prærequisitur ut sedulam operam navet disciplinis theologicis; nisi enim apprime noverit doctrinam catholicam de dogmatibus et principiis morum, canonibus interpretandis sæpe imparem omnino se sentiet; tanta est horum connexio, quam modo observavimus! Illum insuper admonemus, ut aliquam notionem juris civilis, præsertim Romani, habeat, siquidem jus canonicum et civile ita se mutuo adjuvant, « ut qui optime « primum nosse cupit, ait Benedictus XIV, alterius scientiam « sibi comparare debeat. » (*De Synodo*, lib. XIII, cap. x, n° 12.) Multa sunt e jure Romano translata in jus canonicum, et vicissim, legislatores nationum christianarum multa e jure canonico depromperunt; quapropter Lucius III, in cap. *Intelleximus*, 1, DE NOVI OPERIS NUNTIATIONE, lib. V Decretalium, dixit: « Sicut « leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacro-« rum statuta canonum, Principum constitutionibus adjuvan-« tur. » Inde fit ut satis frequenter canonistæ recurrent ad dispositiones et jurisprudentiam Romani imperii, in suis commentariis Decretalium.

*5. — III° Quæ sint præcipuae divisiones juris canonici?

Jus canonicum multipliciter dividitur pro diverso respectu sub quo consideratur, ratione nimirum objecti circa quod versatur, subjecti cui imponitur, modi quo fuit inductum, temporis quo viguit.

1° Ratione *objecti*, distinguitur jus publicum a jure privato.

Jus *publicum* proxime refertur ad regimen societatis; complectitur jura et officia rectorum; ideo vocatur *publicum*, quia ad communem reipublicæ christianæ utilitatem spectat. Quæ disserunt canonistæ de origine, constitutione, forma Ecclesiæ, de potestate ipsi divinitus concessa, de juribus S. Pontificis, Patriarcharum, Episcoporum, et aliorum Rectorum, de hierarchia jurisdictionis inter eos, attinent ad jus *publicum*. Jus *privatum* complectitur leges quæ determinant jura atque officia privatorum; v. g., quæ clericis imponunt obligationem gestandi vestem propriam, abstinendi a negotiis sæcularibus; quæ laicis indicant quid facere aut præcavere teneantur, ut pie vitam ducant. Hæc tamen duo jura, licet ratione sui distincta, in nonnullis inter se confunduntur, ut in cursu videbitur.

2° Ratione *subjecti*, distinguitur jus commune a jure particulari. Jus *commune* totam generaliter Ecclesiam regit, dum jus particularē statutum fuit solummodo pro certis quibusdam locis; v. g., pro tali regno, provincia, vel diœcesi. Jus *commune* potissimum venit sub denominatione *juris canonici* apud juris peritos, qui regulariter, quando de jure canonico disserunt, illudve simpliciter sine addito invocant, intelligent jus *commune*. Constituitur auctoritate SS. Pontificum, vel decretis conciliorum œcumenicorum, vel consuetudinibus que per universalem Ecclesiam, moraliter loquendo, invaluerint. — Jus *particulare* constituitur vela SS. Pontificibus aut conciliis œcumenicis, vel a conciliis provincialibus, statutis episcopalibus, seu tandem locorum consuetudine. Duobus elementis coalescit jus *particulare*: nimurum, legibus quæ sunt præter jus *commune*, et legibus ac privilegiis quæ exorbitant a jure communi ipsique adversantur. Quoad priorem partem, non est difficultas; quoad alteram vero, intervenire debuit, saltem implicite, assensus Sedis Apostolicae, uti dicetur infra ubi de primatu S. Pontificis, de jurisdictione Episcoporum et de *consuetudine*.

3° Ratione *modi* quo inducitur, distinguitur jus *scriptum* a jure *consuetudinario*. *Scriptum* dicitur illud quod fuit a legis-

latore directe statutum ; sic vocatur quia legislator qui legem condit, hanc scriptis authenticis consignari curat : *consuetudinariaum* nuncupatur quod inductum fuit moribus societatis, cum conditionibus suo loco explicandis.

4º Ratione *temporis*, canonistæ distinguunt jus *antiquum*, *novum*, *novissimum* ; quæ divisio non aliam utilitatem habere videtur, quam indicare quæ fuerint vicissitudines juris, et qua ratione, decursu sæculorum, fuerit in quibusdam partibus confirmatum quale ab initio prodierat ; in aliis vero partibus immutatum, temperatum, novisve statutis amplificatum, prout postulabat temporum conditio. Re juxta ordinem chronologicum considerata, canonistæ ad jus *antiquum* referunt leges quæ prodierunt a prioribus sæculis ad duodecimum, quo editum fuit decretum Gratiani. Jus *novum* vocant leges quæ prodierunt ab ea ætate ad epocham concilii Tridentini, et consignantur in libris Decretalium. Jus *novissimum* cæteras omnes leges complector quæ ad nostra usque tempora conditæ sunt auctoritate Sanctæ Sedis.

§ II. — DE FONTIBUS JURIS CANONICI.

*6. — Iº Qui sint fontes juris canonici?

Fons juris est auctoritas unde jura profluunt, auctoritas nempe legislativa. Fontes juris dici etiam possunt loca, seu monumenta in quibus jus ipsum invenitur, propterea quod ab his monumentis, veluti a totidem fontibus, hauriamus cognitionem juris ecclesiastici.

Non convenit inter doctores de numero fontium juris canonici. Alii volunt unicum proprie loquendo extare fontem, Romani scilicet Pontificis legislativam potestatem. Aliis inconcussum videtur duplicem solummodo esse fontem ad quem omne jus canonicum ultimo revocatur, divinum cuius Christus est auctor, et humanum cuius Pontifex. Juxta Card. Soglia :

« Quatuor sunt juris ecclesiastici fontes quandoquidem quatuor « legum ecclesiasticarum latores agnoscimus, neque plures, « neque pauciores; Christus Jesus, ipsius Ecclesiae fundator et « legislator; dein Apostoli, potestate a Christo accepta; tum « summi Pontifices; denique Episcopi in conciliis congregati. » (*Institutiones juris publici eccl., Prænotiones*, § 14.) Alii tandem superaddunt jus naturale, Vetus Testamentum, auctoritatem SS. Patrum.

Illa quæstio de fontibus juris est quidem valde gravis, si ad naturam rei attendatur, abstrahendo a statu controversie; magni enim refert ne catholici errent circa veram potestatem legislativam, neque loco legitimæ auctoritatis aliam illegitimam sibi fingant. At, si rationem habeamus modi quo, hac saltem ætate, quæstionem expendunt et resolvunt, nullius fere est momenti; cum ea sit omnium sententia, decretis conciliorum opus esse confirmatione a Sancta Sede data, ut robur legis universalis obtineant. Quam ob causam opinioni communiori, et, nostro quidem sensu, magis fundatæ adhærenus; et quatuor fontes juris communis assignamus : Christum cuius divinæ institutiones in Scripturis sacris et traditione continentur, Apostolos, Sanctam Apostolicam Sedem, Concilia Æcuménica.

7. — IIº Utrum et quatenus Scriptura sacra haberi debeat fons juris canonici?

I. Scripturæ Veteris Testamenti multum inserviunt ad illustranda quædam capita juris ecclesiastici, sed non proprie habentur fons juris. Re quidem vera, cum tam arcta sit utriusque Testimenti connexio, et unum alteri viam paraverit, multa sunt etiam instituta quæ inter se notabilem habent relationem : v. g., sacerdotium leviticum et sacerdotium christianum, vetera sacrificia et sacrificium Eucharistiae, etc. Hæc in causa fuerunt cur Ecclesia nonnullas leges Veteris Testimenti assumpserit ad providendum dignitati clericorum et majestati cultus publici : unde SS. Patres et canonistæ sœpe invocaverunt textus Veteris Testimenti, in explanatione harum dispositionum juris, etsi non

ignorarent partem ritualem et judicialem legis Mosaicæ abrogatam fuisse morte Christi.

II. Scripturæ Novi Testamenti sunt, vero sensu, fons juris canonici; siquidem continent leges a Christo summo Ecclesiæ legislatore latae, quæ sunt fundamentum discipline canonicae. Quæ ad jus publicum pertinent, de fundatione Ecclesiæ, de institutione potestatis ecclesiastice, de sacro imperio Apostolis et imprimis beato Petro a Christo collato, de gesto ab iisdem imperio circa res omnes ad religionem et Ecclesiæ gubernationem spectantes; ea omnia ex sanctis Scripturis Novi Testamenti sumuntur. De jure privato vix quidquam tractari potest, quin idem ex sacris litteris erui, confirmari et illustrari queat, circa obligationes clericorum et aliorum fidelium.

8. — III° *Utrum traditiones divinæ et apostolicæ sint fons juris canonici?*

I. Traditiones divinæ eæ sunt quæ Deum habent auctorem, et Scripturis sacris non continentur. Has traditiones Apostoli acceperunt ab ipsis Christi ore, vel dictante Spiritu sancto didicerunt, atque suis vicissim discipulis commendaverunt, ut per illos servarentur; ita ut, veluti per manus traditæ, ad ultimam usque ætatem pervenirent cura pastorum, juxta monitum S. Pauli ad Timotheum: « Quæ a me audisti per multos testes, « hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt et alios « docere. » (II^a ad Timoth., II, 2.)

Traditiones apostolicæ, quatenus a divinis secernuntur, sunt regulæ quas Apostoli dederunt, tanquam rectores Ecclesiarum.

Traditiones divinæ ab apostolicis distinguuntur natura rerum et præsertim auctoritate Ecclesiæ. 1° *Natura rerum* indicat traditiones esse divinas, si materia ad fidem pertineat; vel humanam potestatē supereret, v. g., effectus sacramentorum; hæc enim solum Deum habere possunt auctorem. 2° *Auctoritas Ecclesiæ* nos certos facit de divinitate traditionum, si SS. Patres communiter teneant tale institutum, quod ab Apostolis accepi-

mus, fuisse a Christo, vel a Spiritu sancto traditum, ut in perpetuum servaretur; e contra concludimus traditiones non esse proprie divinas, si Sancti Patres doceant aliud institutum ab Apostolis venire, ut pro temporum opportunitate, lege non immutabili, custodiatur. Sic, v. g., Apostoli eodem decreto prohibuerunt esum sanguinis et fornicationem. Ratio satis dictat unum jure positivo, alterum jure naturali esse vetitum; undenam vero sciremus utrum, v. g., prohibitio edendi carnes suffocatas et sanguinem, sit lex divina positiva in perpetuum servanda, an lex humana mutabilis, nisi auctoritas Ecclesiæ id nos edoceret?

II. Traditiones divinæ et traditiones simpliciter apostolicæ, sunt fontes juris canonici. Piores eadem religione veneramur ac sacras Scripturas; in utrisque enim eadem omnino est auctoritas: sunt regulæ immutabiles disciplinæ ecclesiastice, divina scilicet instituta, absque limitatione temporis data, ut ad consummationem sæculi perdurent. Posteriores, licet non pari auctoritate fultæ, manant nihilominus a potestate legitima quam Christus suis Apostolis dedit; ac debent summa cura custodiri, nisi ab Ecclesia abrogentur, aut decursu sæculorum in desuetudinem venerint, mutatis circumstantiis. V. g. paulatim, in desuetudinem lapsa est prohibitio manducandi carnes suffocatas et sanguinem; dum aliae traditiones constanter servantur, uti observantia diei dominicæ, jejunii quadragesimalis, festorum Natalis Domini et Paschatis, recitatio Symboli in professionem fidei catholicæ, et alia plura quæ merito adscribuntur apostolicis institutis.

9. — IV° *Utrum traditiones ecclesiasticæ, decreta Conciliorum, et constitutiones Sanctæ Sedis, sint fontes juris ecclesiastici?*

I. Traditiones ecclesiastice, quæ vel scriptis sanctorum Patrum, vel usu constanti et universalis servantur, sunt fontes juris canonici, modo iis non derogaverint recentiora decreta. *Nostra facimus quæ probamus, et quibus nostram auctorita-*

tem impertimur, ait Bonifacius VIII; porro Sancta Sedes non probat solum quae in suis decretis expresse commendantur, sed etiam quae praxi uniformi Ecclesiarum, regulariter ubique servantur.

II. Idem a fortiori dicendum de decretis conciliorum oecumenicorum, quibus maxime elucet summa auctoritas Ecclesiæ, in assensu corporis Pastorum et confirmatione data a Sancta Sede.

III. Tandem nominandæ veniunt, uti partem maximam obtinentes, constitutiones Sanctæ Sedis cuius auctoritas indubia est apud omnes catholicos. Nihil est in jure canonico, sive per traditiones fuerit transmissum, sive per consuetudines adductum vel immutatum, sive canonibus conciliorum stabilitum, quod hac auctoritate non sufficiatur. Cum autem debeamus in decursu nostrarum *Prælectionum* disserere de conciliis et de decretis pontificiis, hæc in praesenti indicasse sat erit.

§ III. — DE CONSuetudine.

10. — E fontibus juris canonici in questiones de consuetudine transimus ob rerum analogiam; consuetudinibus enim legitimis leges continentur et manifestatur voluntas superioris cui demandatur auctoritas legislativa. Multa ea de re tractantur apud canonistas in commentariis tituli IV, lib. 1 Decretalium. Inquirendum nobis est : 1° quid sit consuetudo et quem effectum habeat; 2° quae conditiones requirantur ut valeat juri derogare, aut jus novum inducere; 3° utrum regula generalis de vi consuetudinum habeat exceptiones; 4° quandonam consuetudines abrogatae censeantur; 5° utrum omnes consuetudines olim vigentes in Galliis abrogatae fuerint vi constitutionis pontificiae qua Sancta Sedes novum statum rerum instauravit.

Hæc cuncta debent accurate, intentoque animo, expendi, eo magis quod, si ex una parte, expedit non imminuere vim jure

communi insitam consuetudinibus, valde periculosum sit, ex altera parte, regulas pretendere ultra limites, et quod saepius graves abusus in praxi invaluerint obtentu juris consuetudinarii. « Le danger auquel on s'expose en donnant trop à l'usage au détriment de la loi est évident, surtout quand il s'agit de lois ecclésiastiques, ait D. d'Astros... Rien de plus funeste en matière de droit ecclésiastique que des principes mal assurés qui se prêtent à tous les abus... La maxime dont on a peut-être le plus abusé à la faveur de cette incertitude, est celle qui donne à l'usage le pouvoir d'abroger la loi. Il est donc nécessaire de fixer l'idée juste qu'on doit en avoir, et de lui assigner ses véritables limites⁴. »

11. — 1° Quid sit consuetudo, utrum sit fons juris canonici, quos effectus habeat?

I. Consuetudo definitur : Jus moribus communitatis inducum cum aliquo consensu Superioris.

Dicitur 1° *Jus*, in quo consuetudo cum lege scripta convenit, et differt a simplici usu, seu mera repetitione actuum similium quæ nec jus nec obligationem inducit.

2° *Moribus communitatis inductum*. Hæc duo attendenda : *mores* et *communitas*. Mos supponit diutinam observantiam, nam unus aut alter actus non efficiunt morem; quapropter essentialie est consuetudini ut per aliquam præscriptionem prævaluerit. Communitas designat societatem qualis ea est in qua residet potestas legislativa, aut que saltem capax est legis recipiendæ; unde, ait Suarez, « privata familia non potest introducere jus consuetudinis, quia per se non est capax, etiam passive tantum : nam est imperfecta omnino, et nunquam sua consuetudine potest introducere jus, etiam cum consensu Principis. » (*De Legibus*, I. VII, c. ix, n° 11.) Ratio a priori est quod lex in quantum differt a præcepto est jus commune. Ve-

⁴ *De l'Abus de cette maxime que l'usage abroge la loi*, in-8°, edit. ann. 1814.